

БОРОТЬБА З КОНТРАБАНДОЮ ТА ПОРУШЕННЯМИ МИТНИХ ПРАВИЛ

- 4.1. Незаконне переміщення товарів через митний кордон України та боротьба з ним.
- 4.2. Поняття контрабанди як виду кримінального правопорушення.
- 4.3. Виявлення та особливості розслідування контрабанди.
- 4.4. Міжнародне співробітництво з питань протидії порушенням митного законодавства.

4.1. Незаконне переміщення товарів через митний кордон України та боротьба з ним

Незаконне переміщення товарів через митний кордон (контрабанда) є одним із головних чинників дестабілізації економічної системи України.

Під **незаконним переміщенням** історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних, вибухових речовин, зброї, боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), стратегічно важливих сировинних товарів через митний кордон слід розуміти їхнє переміщення:

- 1) поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю;
- 2) поєднане з недекларуванням або недостовірним декларуванням.

Рис. 4.1. Незаконне переміщення предметів через митний кордон України
Джерело: узагальнено авторами на основі [5]

Переміщення предметів через митний кордон України поза митним контролем зображено на рис. 4.1 та означає їхнє переміщення [47, с. 236]:

- 1) поза місцем розташування митниці;
- 2) поза часом здійснення митного оформлення (тобто до відкриття чи після закриття митниці, яка є тимчасовою або працює нещодобово);
- 3) із використанням незаконного звільнення від митного оформлення.

Переміщення предметів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю поділяється на фізичне та документальне (табл. 4.1).

Незамасковані речі, навіть якщо вони не підлягають пропуску через митний кордон, не можуть вважатися контрабандою.

На відміну від фізичного приховування, яке пов'язане в першу чергу з фізичними діями правопорушників, приховування по документах є більш інтелектуальним способом маскуванню контрабанди. Воно зазвичай використовується під час переміщення значних партій товарів юридичними особами та не передбачає приховування предметів контрабанди від очей інспектора митниці.

Якщо предмети вивозяться за межі митної території України або ввозяться з іншої частини митної території до спеціальних митних зон, контрабанда визнається закінченою після вчинення дій, спрямованих на реалізацію наміру відповідно ввезти чи вивезти предмети, – з моменту виявлення їх під час митного контролю.

Підставою для переміщення предметів через митний кордон є визначені нормативними актами документи, без яких неможливо одержати дозвіл митниці на пропуск предметів через митний кордон. Зокрема, це можуть бути митна декларація, контракт, коносамент, ліцензія, квота, товарно-супровідні документи, дозвіл відповідних державних органів (наприклад, Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України, ДСЕК).

Таблиця 4.1

**Форми переміщення предметів через митний кордон України
з приховуванням від митного контролю**

Фізичне приховування	Документальне приховування
1) з використанням тайників (відповідно до ст. 4 МК України сховище, виготовлене з метою незаконного переміщення товарів через митний кордон України, а також обладнані та пристосовані з цією метою конструктивні ємності чи предмети, які попередньо піддавалися розбиранню, монтажу тощо або обладнаних схованок в транспортних засобах, устаткуванні, тарі, предметах одягу тощо)	1) з поданням митним органам як підстави для переміщення предметів через митний кордон підроблених документів
2) з використанням інших засобів, що утруднюють виявлення предметів (з приховуванням предметів в організмі чи на тілі людини або тварини, в одязі, взутті, головному вбранні, в порожнинах транспортного засобу, в багажі, продуктах харчування, речах особистого користування тощо)	2) подання документів, одержаних незаконним шляхом (наприклад, в результаті надання уповноваженій особі як підстави для видачі документів завідомо неправдивих відомостей або внаслідок зловживання службовою особою своїм службовим становищем чи службової недбалості)
3) шляхом надання одним предметам вигляду інших через істотну заміну зовнішніх характерних ознак предметів, а також їхньої тари, упаковки етикеток, ярликів, що дозволяє віднести предмети контрабанди до предметів іншого виду (наприклад, так зване камуфлювання справжності)	3) подання документів, що містять неправдиві дані (щодо ваги, кількості асортименту, найменування, вартості предметів, їхні інших характеристик, щодо суті угоди, відправника або одержувача предметів, щодо держави, з якої вони вивезені або в яку переміщуються)
	4) подання документів, що є підставою для переміщення інших предметів

Джерело: узагальнено авторами на основі [47, с. 236-238]

Основні чинники, які обумовлюють існування контрабандної діяльності [98, с. 119]:

- низький рівень забезпеченості населення, високий рівень безробіття в країні та прикордонних регіонах, де контрабанда для значної частини мешканців перетворилася на основне джерело доходів;
 - недосконалість митного та податкового законодавства;
 - висока прибутковість цього виду злочинного бізнесу;
 - «прозорість» державного кордону з країнами СНД;
 - недостатньо ефективний рівень митного та прикордонного контролю;
- недосконалість державної системи контролю за походженням і реалізацією продукції та сплатою податків .

До найпоширеніших протиправних дій належать [131, с. 106-107]: незаконне звільнення вантажів від митного огляду; оформлення документів про вивезення за межі території держави товарів, що мали переміщуватися через територію України транзитом, але були реалізовані в Україні; опломбування транспортних засобів без огляду вантажу; оформлення подвійних митних документів; заниження митної вартості товару; здійснення митного оформлення неіснуючих або з умисно завищеною вартістю вантажів на експорт, що дає можливість незаконно відшкодувати з державного бюджету податок на додану вартість.

Одними з найпоширеніших предметів контрабанди є високоліквідні товари: алкогольні напої, тютюнові вироби тощо – товари, які на території України обкладаються акцизним податком. Незаконне ввезення підакцизних товарів в Україну заподіює істотну шкоду державі, тому що не сплачуються податки. І, як наслідок, вони витісняють з ринку товари легального походження.

Боротьба з контрабандою передбачає поєднання регуляторних та економічних важелів регулювання з організаційними і правовими, що дозволить: мінімізувати втрати коштів Держбюджету України з причин заниження митної вартості товарів, недостовірної класифікації товарів та визначення країн їхнього походження; отримати додаткові кошти для проведення соціально-економічних реформ; утворити надійні бар'єри для надходження на споживчий ринок продукції без сплати визначених чинним законодавством податків і зборів; стимулювати розвиток національного виробництва, економічно підтримати українського виробни-

ка; зменшити загальний рівень злочинності в Україні.

4.2. Поняття «контрабанда» як вид кримінального правопорушення

Контрабанда є однією з ключових суспільних небезпек у сфері зовнішньоекономічної діяльності. З часів проголошення незалежності України це негативне явище суттєво впливає на економічну безпеку країни, права та свободу громадян, їхнє здоров'я, національну та культурну спадщину. Про це свідчить кількість зареєстрованих злочинів у сфері господарської діяльності, яка збільшилась за останні роки більше ніж удвічі.

Контрабандою, згідно і ст. 201 КК України є переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї, спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а також наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів. Зазначені норми закріплені в чинному Кримінальному кодексі України (ККУ) у розділі VII – «Злочини у сфері господарської діяльності» (ст. 201) та у розділі XIII – «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» (ст. 305) [5].

Криміналістична характеристика контрабанди являє собою систему взаємозалежних узагальнених даних про найбільш характерні ознаки способу, механізму, обстановки протиправних дій та їхніх наслідків, об'єкти, що взаємодіють у процесі здійснення контрабанди, особливості особистості винного, час і місце, типові матеріальні та ідеальні сліди, а також інші аспекти цього злочину, відомості про які мають практичне значення для вирішення завдань боротьби з контрабандою.

В основі елементів криміналістичної характеристики контрабанди лежать об'єктивні процеси здійснення і приховання цього злочину, що визначають закономірності відображення його ознак у реальній дійсності. Найбільш типовими елементами криміналістичної характеристики контрабанди зображено на рис. 4.2.

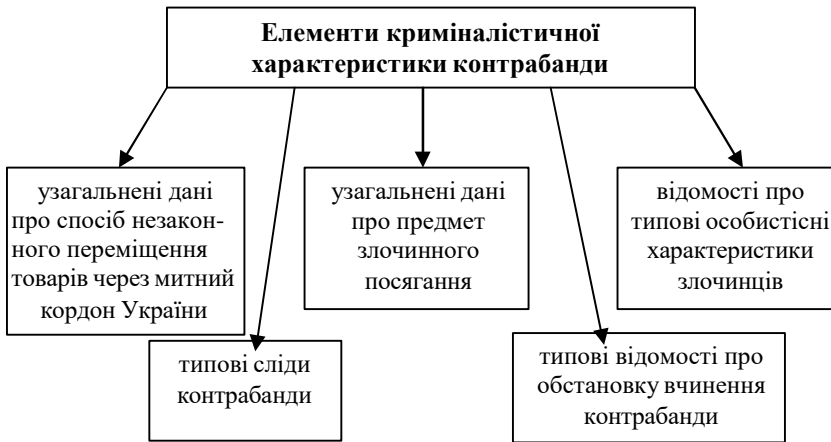
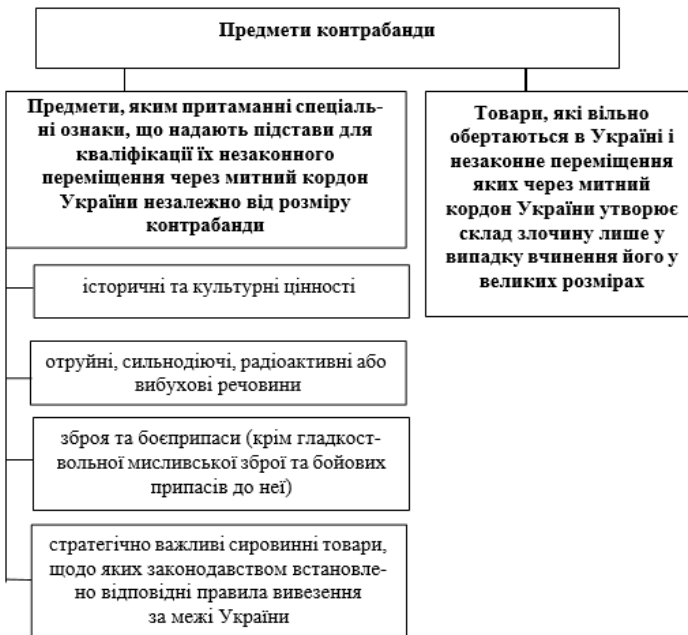

Рис. 4.2. Елементи криміналістичної характеристики контрабанди
Джерело: узагальнено авторами

Основним безпосереднім об'єктом злочину є встановлений порядок переміщення відповідних предметів через митний кордон України, який є необхідною умовою нормальної діяльності митних органів по стягненню передбачених законодавством платежів, здійсненню митного контролю і митного оформлення предметів. Усі предмети контрабанди поділяються на дві групи, які відображені на рис. 4.2. Додатковим факультативним об'єктом контрабанди можуть виступати встановлений порядок обігу предметів дозвільної системи, громадська безпека, здоров'я населення.

Предмети контрабанди (рис. 4.3).

Обов'язковою ознакою складу злочину є місце його вчинення – це митний кордон. Митний кордон збігається з державним кордоном України, за винятком меж спеціальних митних зон. Межі території спеціальних митних зон є складовою частиною митного кордону України.

Переміщення товарів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, однак не у великих розмірах, тягне адміністративну відповідальність згідно з Митним кодексом. Незаконне вивезення з України або ввезення на її територію об'єктів тваринного і рослинного світу (зоологічних і ботанічних колекцій, тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, тощо) тягне адміністративну відповідальність за умови, що ці дії не містять складу злочину, передбаченого законодавством.

Вартість предметів контрабанди визначається за національною валютою України за допомогою нормативних актів про ціни та ціноутворення на відповідні товари, вільних ринкових цін на них, а у разі їхньої відсутності – на підставі висновків товарознавчої

експертизи.

У разі якщо предмет контрабанди відсутній (знищений, реалізований, вивезений за межі України або місце його знаходження невідоме) чи істотно змінився (пошкоджений тощо), при визначенні його вартості використовуються відомості, які містяться у документах. Вартість може визначатись на підставі цін на ідентичні або на подібні товари відповідно до порядку, встановленого митним законодавством.

Дії особи, яка мала намір незаконно перемістити через митний кордон товари у великому розмірі, але перемістила їх (у т.ч. за домовленістю з іншими особами) невеликими частинами, вартість кожної з яких є меншою від тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, слід розглядати як продовжуваний злочин.

Суб'єктом злочину є осудна особа, яка досягла 16-річного віку, у т.ч. особа, яка користується правом дипломатичного імунітету, незалежно чи є ці особи власниками цих предметів чи ні. Дії службової особи, яка сприяла незаконному переміщенню предметів через митний кордон, слід розглядати як пособництво у контрабанді та, за наявності підстав, як відповідний злочин у сфері службової діяльності.

Відомості про типові особистісні характеристики злочинців – подальший основний елемент криміналістичної характеристики контрабанди. Її суб'єктом може бути будь-яка особа (громадянин України, іноземець чи особа без громадянства; посадова чи приватна особа), яка досягла 16-річного віку. Слідчою практикою виявлено два основні типи контрабандистів, характеристику яких наведено на рис. 4.4.

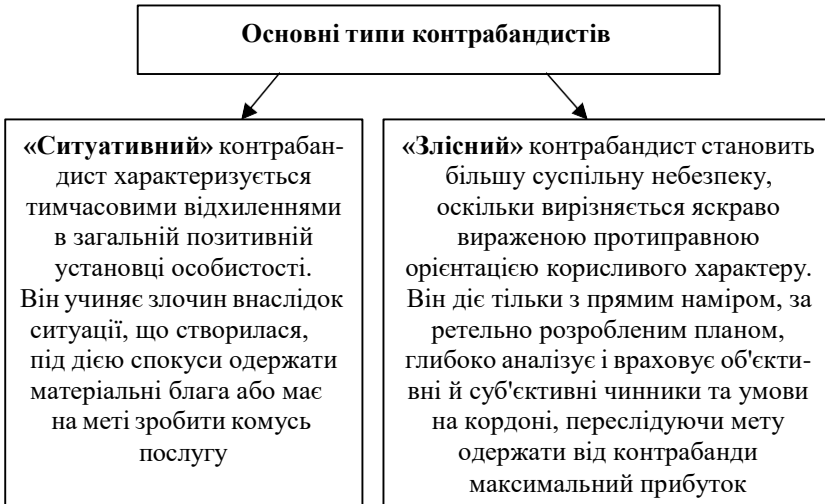

Рис. 4.4. Основні типи контрабандистів

Джерело: розроблено авторами

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим наміром. Недекларування відповідних предметів, вчинене з необережності, не містить ознак коментованого складу злочину. Не може бути притягнута до кримінальної відповідальності за контрабанду особа, яка добросовісно помиляється щодо того, чи є даний пред-

мет культурною цінністю або отруйною речовиною (наприклад, якщо ця культурна цінність тривалий час зберігалась у родині особи або якщо ця речовина була вільно придбана особою в крамниці іншої країни).

Кваліфікуючими ознаками злочину є вчинення його [5, ст. 201]:

- 1) за попередньою змовою групою осіб;
- 2) особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею.

Якщо контрабанду вчинено за попередньою змовою групою осіб, то при визначенні її розміру потрібно виходити із загальної вартості предметів, які переміщуються через митний кордон.

Контрабанда, якщо метою незаконного переміщення предметів було ухилення від сплати обов'язкових платежів, кваліфікується за сукупністю злочинів, передбачених законодавством. Правова оцінка зазначених дій як ідеальної сукупності зумовлена тим, що здійснюване легальне переміщення через митний кордон України товарів пов'язане зі сплатою до чи в момент їхнього переміщення ПДВ, акцизного збору, мита, інших обов'язкових платежів. Кваліфікація за сукупністю вважається правильною на тій підставі, що вказані злочини мають різні об'єкти посягань, ст. 212 Кримінального кодексу України не конкретизує спосіб ухилення від оподаткування (а отже, ним може бути і недотримання митних процедур). Крім цього, у деяких випадках незаконного переміщення предметів через митний кордон відсутній мотив, притаманний ст. 212 ККУ, – бажання ухилитись від сплати обов'язкових платежів.

У разі, коли винний спочатку вчинює контрабанду товарів у великих розмірах, а згодом здійснює операції з незаконно переміщеними через митний кордон предметами, які приховує від оподаткування, вчинене утворює реальну сукупність злочинів, передбачених ст. ст. 201, 212 ККУ.

Декларування товарів не своїм найменуванням, наприклад, під іншим кодом товарної номенклатури, умисне заниження митної вартості, повідомлення завідомо недостовірних даних про країну походження або митний режим товарів (так званий псевдотранзит або «утеплення») оподатковуваних товарів, ввезення товарів під

виглядом виставкового майна) за наявності ознак складу злочину, передбаченого ст. 222 ККУ, має розцінюватись як шахрайство з фінансовими ресурсами (надання завідомо неправдивої інформації з метою отримання пільг щодо податків) або кваліфікуватися за ст. 212 ККУ. Умисне ввезення в Україну під виглядом транзиту предметів фактично з метою їх реалізації на території України за наявності підстав кваліфікується як контрабанда, оскільки у даному разі до митного органу як підстава для переміщення предметів подаються документи, які містять неправдиві дані. В інших випадках порушення зобов'язання про зворотне вивезення чи зворотне ввезення предметів або про транзит має тягнути адміністративну відповідальність згідно з Митним кодексом.

Добровільна відмова від вчинення контрабанди можлива лише на стадії готування до незаконного переміщення предметів через митний кордон або незакінченого замаху на його вчинення, коли особа усвідомлює можливість доведення злочину до кінця, але з власної ініціативи відмовляється від цього. Добровільна відмова виключається, якщо особа видає предмети контрабанди у зв'язку з оголошенням їй рішення про проведення особистого огляду (виняткова форма митного контролю), огляду або переогляду транспортних засобів, товарів та інших предметів, оскільки у даному разі порушник митного законодавства розуміє об'єктивну неможливість доведення злочинного наміру до кінця через наявність нездоланної перешкоди.

4.3. Виявлення та особливості розслідування контрабанди

Розслідування контрабанди – це діяльність компетентних правоохоронних органів, що полягає у збиранні, дослідженні, оцінці, перевірці та використанні доказів з метою попередження, запобігання та розкриття злочинів щодо контрабанди, встановлення об'єктивної істини, забезпечення правильного застосування закону, та закінчується винесенням правозастосовного акту за її наслідками [73, с. 202].

Методика розслідування контрабанди – це система наукових положень, технічних прийомів, методичних правил і рекомендацій, що застосовуються під час розкриття і розслідування цього злочину.

Контрабанда складається з її підготування (вибору предмета посягання, способу злочину, каналу переміщення товарів і т. д.) і приховання незаконного переміщення товарів через митний кордон України. На всіх її стадіях залишаються типові сліди, насамперед матеріальні, що з'явилися на товарі, транспортному засобі, документах, устаткуванні, і сам товар тощо. Виникають і ідеальні сліди у свідомості очевидців завдяки сприйняттю ними обставин здійснення контрабанди.

До структури криміналістичної характеристики контрабанди входять типові відомості про обстановку її вчинення та виявлення, а саме [73, с. 201]:

- про канали незаконного переміщення товарів чи інших предметів через кордон України;
- про типову обстановку виявлення злочину;
- про можливі зв'язки контрабандиста або контрабанди з іншими злочинами (наприклад, зловживання своїми службовими повноваженнями посадової особи держави, з якої контрабандний товар імпортувався чи куди експортувався).

Ці елементи криміналістичної характеристики зазвичай безпосередньо стосуються завдань, що вирішуються в ході провадження у будь-якій кримінальній справі про контрабанду.

Установлюючи конкретний факт контрабанди, працівник відділу дізнання чи слідчий вивчає та оцінює сліди і зібрану у справі інформацію.

Аналізуючи отримані дані, він співвідносить їх із сукупністю елементів криміналістичної характеристики контрабанди й оцінює повноту і значущість зібраних доказів.

Так, відомості, що характеризують деякі типи контрабандистів, сліди, залишені ними в конкретних кримінальних ситуаціях, дозволяють на початковому етапі розслідування визначити коло осіб, серед яких необхідно шукати злочинця, а якщо контрабанди-

ста виявлено, правильно вибрати тактику проведення слідчих дій, вирішити інші завдання розслідування контрабанди.

Контрабанда вважається закінченим злочином (рис. 4.5) з моменту фактичного переміщення предметів через митний кордон.

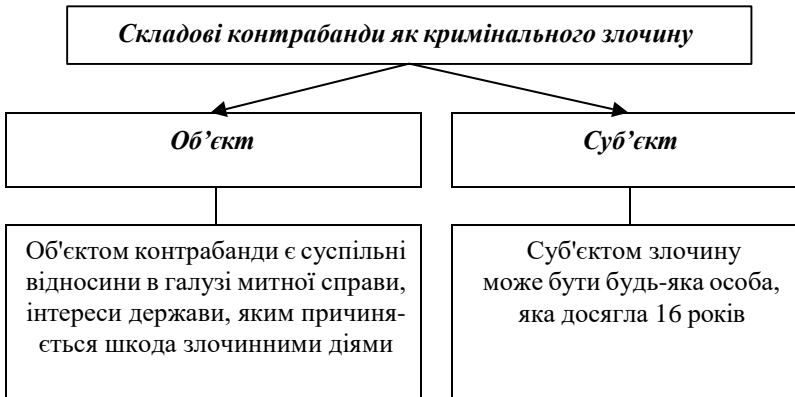

Рис. 4.5. Складові контрабанди як кримінального злочину
Джерело: узагальнено авторами

Незаконним визнається і таке переміщення товарів або інших цінностей через митний кордон, яке здійснювалося поза митним контролем, тобто поза місцем розташування митниці або поза часом здійснення митного оформлення, чи здійснення підготовчих дій до такого порушення, а також з приховуванням від митного контролю таких предметів.

Контрабанда кваліфікується за ознакою великих розмірів у випадку переміщення через митний кордон предметів контрабанди, вартість яких становить 200 і більше офіційно встановлених розмірів мінімальної заробітної плати. Визначення цін предметів робить експерт.

Незаконне переміщення товарів, транспортних засобів і предметів, вчинене за відсутності всіх ознак, тягне адміністративну відповідальність.

Зміни в законодавстві позбавили митні органи статусу органів дізнання, тепер митниці не мають права порушувати кримінальні справи про контрабанду, застосовувати запобіжні заходи та проводити в них невідкладні слідчі дії. Однак це не означає, що їхні посадові особи припинили боротьбу із спробами переміщення предметів та речовин через кордон поза митним контролем або з при-

ховуванням від такого контролю – боротьба з контрабандою залишається пріоритетним завданням митних органів України [6].

Митні органи в новому Кримінальному процесуальному кодексі не віднесені до переліку органів досудового розслідування, які вправі самостійно здійснювати як дізнання, так і досудове слідство, в ньому зазначені лише органи внутрішніх справ, органи безпеки, органи, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, та органи державного бюро розслідувань.

При розгляді справ про порушення митних правил необхідно з'ясувати:

- чи було вчинено адміністративне правопорушення;
- чи винна дана особа в його вчиненні;
- чи підлягає вона адміністративній відповідальності;
- чи є обставини, що пом'якшують та/або обтяжують відповідальність;
- чи є підстави для звільнення особи, що вчинила правопорушення, від адміністративної відповідальності;
- а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Значення обізнаності про типові слідчі ситуації розслідування контрабанди полягає в тому, що ними, крім іншого, обумовлено [56, с. 124]:

- 1) завдання, що підлягають вирішенню під час розслідування в таких справах;
- 2) сукупність слідчих дій та інших заходів, що їх необхідно для цього провести на первинному і подальших етапах розслідування;
- 3) багато інших питань методики цього процесу (організація, планування тощо).

Типові ситуації початкового етапу розслідування контрабанди зображено на рис. 4.6.

Рис. 4.6. Типові ситуації початкового етапу розслідування контрабанди
Джерело: узагальнено авторами

Першочергові завдання розслідування для першої типової слідчої ситуації [161, с. 87]:

- установлення поки що невідомої слідству стадії підготовки контрабанди;
- вивчення, аналіз і фіксація всіх слідів;
- з'ясування мотивів і мети злочину;
- доведення вини підозрюваного (обвинувачуваного);
- визначення запобіжного заходу.

Окремі типові версії для такої ситуації впливають із перелічених завдань, обумовлюються мотивами, метою та особливостями можливих учасників контрабанди і т. д.

Для вирішення названих завдань у ході планування первинного етапу розслідування першочергово необхідно встановити або виконати таке [56, с. 201]:

1. Кого з підозрюваних треба першочергово затримати чи арештувати, в якій послідовності, де, коли і за яких обставин.
2. У кого з підозрюваних чи їхніх близьких слід зробити обшук, що і де шукати.

3. Визначитись із перспективами слідчого огляду предметів і документів, вилучених під час обшуків.

4. Провести слідчий огляд засобів і пристосувань, що використовувалися для переміщення і збереження контрабанди.

5. Провести виїмку за місцем проживання і роботи підозрюваного та в інших осіб, у яких можуть бути предмети контрабанди і документи, що її підтверджують.

6. Здійснити слідчий огляд документів, використаних для приховування контрабанди.

7. Визначити коло осіб, що підлягають допиту як свідки, коли та в якій черговості, які факти і обставини підлягають з'ясуванню під час допиту кожного з них.

8. Визначити, які обставини і в якій послідовності повинні з'ясуватися в ході перших допитів підозрюваних.

9. Коли, у кого, в якій послідовності і якими силами здійснити накладення арешту на майно, грошові внески та інші цінності, що підлягають конфіскації.

10. Запланувати накладення арешту на поштово-телеграфну кореспонденцію та її виїмку.

11. Пред'явлення свідкам, зокрема очевидцям, предметів контрабанди, а в разі необхідності – й підозрюваним.

12. Проведення очних ставок між ними і підозрюваними.

13. Проведення відтворення обстановки та обставин події (слідчого експерименту), пошукових (чи оперативних) заходів.

14. Призначення судових експертиз, ревізій і документальних перевірок.

За цієї ситуації можливі випадки, коли деякі співучасники контрабанди залишаються на волі. Тоді слідчому належить підтримувати тісний контакт із працівниками органів дізнання, які продовжують свою пошукову роботу, щоби вчасно використовувати у процесі розслідування одержані ними дані.

Основні завдання для розслідування за умов подальшої типової ситуації (коли є відомості про діяння, що містить ознаки контрабанди, і винну особу, однак її місцеперебування невідоме або вона перебуває за кордоном) передбачають [161, с. 78]:

– збирання необхідної інформації про контрабандиста, його родичів та інші близькі зв'язки, можливих співучасників, установлення їх точного місцеперебування;

– вивчення стадії підготування до контрабанди, місць збереження її об'єктів;

– виявлення свідків злочину;

– огляд об'єктів контрабанди, закріплення її слідів як доказів злочинної діяльності контрабандиста, що ховається;

– збір інших доказів провини підозрюваного, з'ясування мотивів і мети вчинення злочину, характеру і розміру завданого державі збитку;

– встановлення обставин, що сприяли від'їзду підозрюваного з постійного місця проживання за кордон, причин умов, що полегшили здійснення контрабанди і можливість сховатися від слідства.

У цій ситуації слідчому необхідно якнайактивніше використовувати оперативно-розшукові можливості органу дізнання, а також налагодити взаємодію із закордонними правоохоронними органами.

Йому потрібно грамотно виконати всі можливі без участі винної особи слідчі та інші дії, а саме [73, с. 192]:

– провести огляд місця події та об'єктів контрабанди, інших об'єктів, що можуть стати речовинними доказами;

– допитати свідків і співучасників;

– обшукати за місцем постійного проживання контрабандиста, його родичів та близьких йому людей (там можуть бути як докази контрабанди, так і сам розшукуваний);

– провести виїмку необхідних документів;

– призначити криміналістичні та інші судові експертизи;

– пред'явити для впізнання предмети і засоби контрабанди, фотографії винного;

– накласти арешт на поштово-телеграфну кореспонденцію і виконати її виїмку.

Третя типова слідча ситуація, коли контрабандист невідомий, є найбільш складною для слідства.

Особливість розслідування даної категорії злочинів за такої ситуації полягає в тому, що на первинному етапі не завжди одноз-

начно зрозуміло: чи є досліджувана подія результатом власне злочинних дій, чи містить вона склад контрабанди.

Ще більша складність із головним питанням – хто вчинив ці дії?

За умов виявлення ознак безгосподарної контрабанди конструюються версії про [73, с. 189]:

- коло причетних до неї осіб;
- місця їхнього можливого перебування чи переховування;
- мотиви й цілі, джерела придбання предметів контрабанди;
- способи маскування і переміщення об'єктів контрабанди;
- місця збереження, місця збуту об'єктів;
- наявність чи відсутність співучасників;
- зв'язок події контрабанди з іншими деліктами.

Перевірка версій відбувається в напрямі з'ясування основних питань, які відображено на рис. 4.7.

Контрабанда вважається закінченим злочином з моменту фактичного переміщення предметів через митний кордон.

Рис. 4.7. Основні питання для перевірки версій

Джерело: [161, с. 73]

Незаконним визнається і таке переміщення товарів або інших цінностей через митний кордон, яке здійснювалося поза митним контролем, тобто поза місцем розташування митниці або поза часом здійснення митного оформлення, чи здійснення підготовчих дій до такого порушення, а також з приховуванням від митного контролю таких предметів.

У справах про контрабанду, в яких уже на початку зрозуміло, що її причина полягає в навмисних діях певної особи, основні зусилля спрямовуються на її встановлення.

За цієї ситуації серед початкових слідчих дій варто назвати [161, с. 72]:

- огляд місця події;
- огляд предметів контрабанди;
- допит свідків (зокрема, посадових осіб митниці та військово-службовців прикордонних військ);
- виїмка відповідних документів;
- призначення і проведення відповідних судових експертиз.

З усіх первинних слідчих дій особливе значення в цій ситуації має огляд місця події та предметів контрабанди, тому що на початковому етапі розслідування допит підозрюваного виконати неможливо. Це відбувається тому, що предмети контрабанди виявлено, а контрабандиста не встановлено. За такої ситуації початково найпродуктивнішою є тільки ця слідча дія, оскільки вона дає можливість установити важливий для з'ясування обставин розслідуваної контрабанди зв'язок наявних на місці огляду матеріальних слідів із цією подією.

Отримані дані використовують для розшуку і викриття злочинця. Для огляду місця події та предметів контрабанди залучаються спеціалісти-криміналісти та інші фахівці, залежно від виду контрабанди і способів її здійснення.

Під час затримання та огляду на кордоні предметів контрабанди проводиться огляд місця події, транспортних засобів, виявлених схованок. Це дає можливість здобути необхідну криміналістично значущу інформацію не тільки про матеріальні сліди, а й про склад злочину [56, с. 87]:

- яким способом учинено контрабанду;

- коли, ким, із якою метою, за чієї допомоги;
- яку заподіяно шкоду;
- хто міг знати про те, що сталося;
- де було придбано чи отримано предмети контрабанди;
- коли і як їх було приховано для незаконного переміщення через кордон України;
- чи було спеціально виготовлено з цією метою схованку або ж використовувалися конструктивні особливості конкретного транспортного засобу;
- які специфічні ознаки багажу, вантажу;
- чи проявились, і якщо так, то як, професійні навички контрабандиста;
- які хитрощі були ним застосовані для реалізації злочинного задуму.

Якщо після здійснення контрабанди минуло небагато часу, а під час огляду місця події та предметів контрабанди стало можливим одержати інформацію, достатню для визначення напрямку дій (руху) злочинця, організовується його переслідування «по гарячих слідах», здійснюються загороджувальні й пошукові заходи на шляху його відходу з місця події.

Важливе значення для розкриття контрабанди має своєчасність і результативність допитів свідків. Значна частина таких свідків у справах цієї категорії відома з матеріалів, що слугували підставою для порушення кримінальної справи. Інших встановлюють у результаті оперативно-розшукової діяльності, або в ході первинних слідчих дій.

Допит свідків звичайно дає можливість отримати інформацію про ймовірного злочинця, його індивідуальні ознаки, про інших свідків контрабанди. Ця інформація повинна негайно передаватися органу, що розшукує контрабандиста.

Якщо всі слідчі дії та оперативно-розшукові заходи, що можливі для здійснення за відсутності підозрюваного, будуть виконані, а контрабандист залишиться невиявленим, досудове слідство в законному порядку зупиняється, за правилами.

З установленням контрабандиста провадяться його затримання, огляд і особистий обшук, допит як підозрюваного та інші слід-

чі дії. Тоді розглянута слідча ситуація трансформується в одну з різновидів першої.

У практиці розслідування справ про контрабанду трапляються змішані ситуації, що поєднують елементи розглянутих вище типових ситуацій. Слідчий, звичайно, завжди повинний враховувати конкретні обставини. Після з'ясування реальної слідчої ситуації успіх розслідування значною мірою залежить від тісної взаємодії слідчого з оперативними підрозділами митних та інших правоохоронних органів, зокрема, й за межами України.

